

Hallgatói Mentorprogram tanodai keretek között

Szűcs Norbert

A 2007 szeptemberében megalapított Hallgatói Mentorprogram egy deszegregációt támogató kezdeményezésből hátránykompenzáló programmá, majd a Motiváció Tanodák önkéntes programjává alakult át. Az írás bemutatja, hogy a tanodában történő mentorálás miben változott az iskolai keretek között végzett munkához, struktúrához képest a tanodában. E munka elkészítésének a célja, hogy mintát kínáljon tanodai önkéntes programok szervezéséhez.

A Hallgatói Mentorprogram indulása

2007-ben Szegeden, egy közoktatási deszegregáció keretében, egy többségében cigány/roma és hátrányos helyzetű tanulók által látogatott, extrém mértékben alacsony oktatási minőséget biztosító gettóiskolát zártak be. A megszüntetett iskola tanulóit 11 szegedi általános iskolába osztották szét. A legtöbb tanuló befogadó iskolába 23 gyermek került, a legkevesebbet fogadó intézménybe hét, egy-egy osztályba legfeljebb három tanulót helyeztek. A megszüntetett intézmény pedagógusainak többségét továbbfoglalkoztatták a befogadó iskolákban, összesen 16,5 mentortanári és fejlesztő-pedagógusi státuszt hoztak létre számukra (*Szűcs és Kelemen, 2013*).

A 2007–2008-as tanév elején – a deszegregációs intézkedés támogatása és a rideg integráció elkerülése érdekében a Roma Education Fund támogatásával – a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézete civil szervezetekkel együttműködve mentorhálózat megszervezését kezdeményezte, ami később autonóm közösségé, majd szervezetté fejlődött. A program keretei között szegedi általános iskolákban kaptak mentori segítséget az új iskolába kerülő hátrányos helyzetű, többségében cigány/roma tanulók. A program felsőoktatásban tanuló hallgatók, elsősorban pedagógusjelöltek és egyéb segítő hivatásra készülők munkájára épült. A Hallgatói Mentorprogram (2012-től Motiváció Hallgatói Mentorprogram) elsődleges célja a deszegregációs folyamat keretében iskolát váltó tanulók tanulmányi felzárkózásának és szociális integrációjának segítése volt, de közvetett módon a pedagógusjelöltek szakmai felkészítésének támogatása és a társadalmi érzékenyítés elősegítése is a célok között szerepelt (*l. Fejes és Szűcs, 2013*).

A programhoz a 2008–2009-es tanévben a hódmezővásárhelyi közoktatási deszegregációs programban érintett általános iskolák is csatlakoztak. E településen, egy komplex stratégia keretében, a 2006–2007-es tanévet követően valamennyi általános iskolát megszüntették, és tíz intézmény helyett öt intézményt alapított újjá

az iskolafenntartó, miközben valamennyi iskola körzeti feladatellátási kötelezettséget kapott. Az új iskolakörzetek kialakításánál figyelembe vették a halmozottan hátrányos helyzetű családok lakóhelyi eloszlását is (Szűcs, 2013).

A Hallgatói Mentorprogramba belépő hallgatók elméleti felkészítését egy egyetemi kurzus támogatta, ami a hátrányos helyzetből és a kisebbségi létből fakadó nehézségek és az iskolai kudarc közötti összefüggéseket, az ezzel kapcsolatos kutatási eredményeket és megoldási lehetőségeket tekintette át, kiemelt figyelmet fordítva a deszegregáció és a mentorálás témakörére. Egy további, heti rendszerességgel megtartott kurzus, a Mentortalálkozó szolgált az adminisztratív feladatok, programszervezéssel kapcsolatos teendők, a mentorálás során felmerült kérdések, problémák, tapasztalatok megtárgyalására. Az elméleti kurzust minden újonnan bekapcsolódó mentorhallgatónak el kellett végeznie a csatlakozás fél évében, illetve a heti találkozókön való megjelenés a program minden résztvevőjével szemben folyamatos elvárás volt. Többek között módszertani továbbképzések és belső képzések keretében számos további lehetőséget biztosított a program a mentori munka hatékony végzéséhez szükséges kompetenciák megszerzéséhez (l. Fejes, Kelemen és Szűcs, 2014).

A mentorhallgatók egy része munkája ellentételezéseként ösztöndíjban részesült. Az ösztöndíj, a befektetett időt figyelembe véve, minimális volt, a hallgatók számára felkínált diákmunkák mindenkori legalacsonyabb óradíjai magasabbak voltak, mint a programban megszerezhető ösztöndíj. A program hatáselemzése is rámutatott, hogy a Hallgatói Mentorprogramhoz való csatlakozás elsődleges motivációját a gyakorlatszerzés és a szakmai fejlődés lehetősége jelentette. Ennek a munkaerőpiacon való hasznosítását a programban való részvételről és feladatokról kiállított igazolás, valamint az elvégzett továbbképzések tanúsítványai biztosították. További előnyt jelentett a mentorhallgatók számára, hogy a programot kísérő egyetemi kurzusokért kreditet kaphattak. Ugyancsak vonzerővel bírt néhány mentorhallgató számára, hogy szakmai támogatást és terepet szerezhettek, amennyiben tudományos diákköri dolgozatukhoz, szakdolgozatukhoz oktatási esélyegyenlőséggel kapcsolatos témát választottak (pl. Balázs, 2011; Bereczky és Fejes, 2013; Szabó, 2008).

Az ösztöndíjas, azaz legalább nyolc órát hetente az iskolában töltő mentorhallgatók feladatai közé a következő tevékenységek tartoztak: rendszeres találkozás a mentorált tanulókkal, helyzetük nyomon követése; korrepetálás; kapcsolattartás a mentorált tanulók szüleivel; a többségi tanulókkal közös programok szervezése; közös gondolkodás a tanulókkal, tanárokkal a felmerülő iskolai problémák megoldása érdekében; egyéni tanulói igényekre és szükségletekre épülő fejlesztés; a család és az iskola közötti információáramlás segítése, mediálás; a programmal kapcsolatos adatgyűjtés, adminisztráció. A hallgatók általában 3–5 tanuló mentorálását végezték.

Az önkéntesek többsége átlagosan heti három órát töltött az iskolában, így feladatvállalásuk eltért az ösztöndíjasokétól. Egy részük – az ösztöndíjas társaikhoz hasonlóan – differenciált feladatokat végzett, ám kevesebb tanulóval foglalkozott. Az önkéntesek egy másik csoportja az ösztöndíjasok munkáját támogatta különböző, például közösségi vagy szabadidős programok, tevékenységek megvalósításában.

A mentorhallgatók tanulókkal töltött idejének jelentős részét a közös tanulás tette ki. A tanulássegítés szervezésének számos kombinációja alakult ki a program keretei között:

- 1) a tanítási idő befejezése után, napközis, tanulószobai foglalkozás ideje alatt, egyéni vagy csoportos munkaformában;
- 2) a tanítási idő alatt, azaz egyes órákról kivihették a tanulókat a pedagógusjelöltek – hasonlóan a mentortanárok, illetve gyógypedagógusok, fejlesztőpedagógusok által kialakított gyakorlathoz –, egyéni vagy csoportos munkaformában (ez elsősorban a készségtárgyakat jelentette, de a szaktárgyak esetében is lehetséges a pedagógusok döntésétől, az adott óra céljától függetlenül);¹
- 3) a tanóra ideje alatt egy tanuló mellett ült a pedagógusjelölt, így általában egyetlen tanuló munkáját segítette a teljes tanórán;
- 4) duáltanítás keretében, a pedagógusjelölt részt vett a tanórán, ahol a pedagógussal megegyező feladatokat és/vagy pedagógiai asszisztensi feladatokat látott el.

A tanulássegítés leggyakrabban csoportos munkaformában folyt, főként a tanítási idő befejezése után, melynek keretében a házi feladatok elkészítésében, az órákra való felkészülésben segítettek a mentorhallgatók, valamint képességfejlesztő feladatok, tevékenységek segítségével támogatták az iskolai munkát.

A tanulók többségénél a problémák leginkább látható jele a nagymértékű tanulmányi lemaradás volt. Ugyanakkor kiemelten fontos cél volt a tanulók bevonása egyéb olyan tevékenységekbe is, amelyek közvetett módon befolyásolhatják a tanulássegítést, például a tanulóval, iskolával kapcsolatos hozzáálláson keresztül. Emellett a társas kapcsolatok befolyásolása további lényeges célként jelent meg mind a kortársak, mind a pedagógusok, mind a mentorhallgatók tekintetében. A mentor-mentorált viszony pozitív irányú befolyásolása azért is bírt kiemelt jelentőséggel, mert gyakran a tanulók szabadidejében folyt a mentorálás, azaz a tanulók dönthettek arról, részt vesznek-e a délutáni foglalkozásokon.

1 Ezt a gyakorlatot csak a program első éveiben, az iskolaigazgató vagy a pedagógus kérésére követték a mentorhallgatók. Később a Hallgatói Mentorprogram vezetői nem engedélyezték ezt a mentorálási formát, mert esetenként az elkülönítés eszközeként működött.

A Motiváció Egyesület tevékenységei

A Hallgatói Mentorprogram csapata – egyetemi oktatók, esélyegyenlőségi szakemberek, pedagógusok és pedagógusjelöltek – a program hatékonyabb megvalósítása és fejlődése érdekében 2012-ben megalapította a Motiváció Oktatási Egyesületet.² A civil szervezetet azzal a céllal hozták létre, hogy a magyar oktatási rendszer, illetve az oktatás során alkalmazott pedagógiai tartalmak, módszerek vizsgálatával és fejlesztésével elősegítsék a hazai oktatás megújítását, az oktatási minőség általános emelését és a méltányosság megvalósulását. Az egyesület hátrányos helyzetűek, kiemelten gyermekek és fiatalok társadalmi beilleszkedését támogatja motiválás, képessé tevés és a társadalom érzékenyítése útján. Tevékenységei három fő terület köré csoportosíthatók.

Fontos célkitűzése az egyesületnek a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjával, oktatásával kapcsolatos társadalmi érzékenyítés. Fiatalokat próbálnak az integrált oktatás ügyéről tájékoztatni és aktivizálni, központi üzenetként megfogalmazva, hogy a különböző társadalmi csoportokba tartozó tanulók együttnevelése nemcsak emberjogi és esélyegyenlőségi, hanem a megfelelő oktatási minőség biztosítása révén gazdasági és munkaerő-piaci kérdés is. Ennek érdekében készült egyrészt a Mentortársas, mely társasjáték a hátrányos helyzetű tanulók iskolai életútját mutatja be innovatív formában, illetve az oktatási szegregáció felszámolását kooperatív társasjáték keretében modellező Rendszerhiba társasjáték. Akkreditált pedagógus-továbbképzések és felnőttképzések szervezésével³ is egyrészt a téma iránti érzékenyítést, másrészt az innovatív pedagógiai módszerek elterjesztését célozzák.

Az egyesület másik irányultsága a kutatás, szakpolitikai tevékenységek, érdekérvényesítés. Az egyesület tagjai tudatosan közölnek mind ismeretterjesztő, mind akadémiai jellegű publikációkat, ezáltal széles körben, de kiemelten pedagógusokat célozva terjesztik a kutatási eredményeket, szakirodalmi ismereteket, illetve felhívják a kutatói szféra figyelmét az általában kevésbé dokumentált civil innovációkra, programokra.⁴ Érdekérvényesítő tevékenységeik közül kiemelten fontos a TanodaPlatform Hálózat létrehozása, melynek keretében szakmai műhelyeket szerveznek, módszertani publikációkat és filmeket készítenek, továbbá aktívan alakítják a tanodákkal kapcsolatos szakpolitikát – például a tanodák szakmai

2 www.motivaciomuhely.hu

3 A Motiváció Oktatási Egyesület akkreditált képzései: Társadalmi integráció és méltányos oktatás – az együttnevelés támogatásának lehetőségei; Mentortársas – Társasjáték alapú képzés az oktatási egyenlőtlenségekről; Társasjáték-pedagógia; Olvasáskultúra- és szövegértés-fejlesztés. Kidolgozás alatt lévő képzések: Tanodai mentor; CooParent – szülők fejlesztése gyermekük iskolai sikerének növelése érdekében.

4 A Motiváció Oktatási Egyesület kiadványai: <http://motivaciomuhely.hu/hu/kik-vagyunk/publikaciok/>

programjának keretrendszerét meghatározó Tanodaszterd megírásában is meghatározó szerepet játszott az egyesület (*Fejes és Szűcs*, 2016, jelen kötet).⁵

Harmadrészt, természetesen, az egyesületet megalapozó kezdeményezéshez hűen, hátránykompenzáló és tehetséggondozó oktatási programokat szervez hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok számára, innovatív pedagógiai módszereket alkalmazva (pl. *Balázs*, 2016, jelen kötet; *Fejes*, 2016, jelen kötet; *Kelemen*, 2016, jelen kötet; *Kiss, Csempesz és Fejes* 2015; *Márton*, 2016, jelen kötet). Regisztrált tehetségpontként tehetséggondozó programokat valósít meg; IKSZ-programja keretében Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő fiatalokat mentorál, akik részben a támogatott hátrányos helyzetű középiskolás tanulók, részben középosztálybeli diákok; Erasmus Plus Program keretében nemzetközi ifjúsági csereprogramok megvalósításában vesz részt; a Kistesó Program az iskoláskorúnál fiatalabb gyermekekre és szüleikre fókuszál. A hátránykompenzáló tevékenységek középpontjában a Motiváció Tanodák működése áll, hiszen a felsorolt programok is ehhez kapcsolódnak az infrastruktúra, a célcsoport, a mentorok, a munkatársak szempontjából.

A Hallgatói Mentorprogram jelenleg szintén a Motiváció Tanodák működését erősíti, a program nem ért véget a deszegregációban érintett tanulók továbbtanulásával, az adott iskolákban további segítségre szoruló tanulók bevonásával folytatódott. A 2013–2014-es tanévtől a Motiváció Oktatási Egyesület által fenntartott szegedi és tiszaszigeti tanodákban is dolgoztak mentorhallgatók, 2014 szeptemberétől pedig kizárólag tanodai helyszíneken működik a program, tehát a Motiváció Hallgatói Mentorprogram jelenleg a Motiváció Tanodák önkéntes programja:

Több szempont is indokolta a kivonulást az iskolákból. Külső ok a finanszírozási kényszer, illetve a szegedi iskolák együttműködésének relatív alacsony szintje, az együttműködés kultúrájának hiánya (*Fejes, Kelemen és Szűcs*, 2014).⁶ Belső oknak tekinthető egyrészt a mentorokra, másrészt a mentorált tanulókra, harmadrészt utóbbiak családjára vonatkozóan a közösségépítés növekvő igénye.

5 www.tanodaplatform.hu

6 A közoktatás rendszerének erős centralizálása tovább nehezítette a közös munkát. Jól szemlélteti az államosítást követő bürokratikus szemléletet és az intézményi autonómia hiányát, hogy a Motiváció Egyesület tanodapályázatához a Hallgatói Mentorprogram keretében nyolc tanéven keresztül támogatott iskola azért nem adott együttműködési szándéknyilatkozatot, mert a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ Szegedi Tankerületének jóváhagyása nélkül nem merete megtenni.

A tanodai keretek között megvalósuló Motiváció Hallgatói Mentorprogram

A Motiváció Egyesület tanodái közös irányelvek mentén működnek, figyelembe veszik a helyi sajátosságokat: az alapkészségek innovatív módszerekkel történő fejlesztése, a közösségépítés és az önkéntesek bevonása együttesen jelentik a program alapjait.

Három fejlesztési terület kiemelt hangsúlyt kap a Motiváció Tanodákban: a szövegértés-fejlesztés, a társasjáték-pedagógia és a vizuális művészetek. Az önálló tanuláshoz, a tananyag megfelelő elsajátításához és a mindennapi életben való boldoguláshoz elengedhetetlen az értő olvasás. E terület fejlesztése az egyesület által kifejlesztett módszer alapján történik, ennek alapja a gyerek érdeklődésének megfelelő szövegek kiválasztásán, olvasási motivációjuk felkeltésén és fenntartásán nyugszik (*Balázs*, 2016 jelen kötet; *Fejes*, 2016 jelen kötet; *Kiss*, 2016; *Kiss, Csempesz és Fejes*, 2015). A szövegértés-fejlesztés vagy önálló foglalkozásként, direkt módon, vagy más foglalkozásokba (pl. rajz, társasjáték) beépítve, indirekten jelenik meg a tanodában. A társasjáték-pedagógia – a közös élmények szerzése mellett – a játék típusától függően a szociális kompetencia összetevőinek (pl. kommunikáció, önkifejezés, együttműködés, alkalmazkodás, kudarcűrés), a kognitív kompetencia egyes részeinek (logikai gondolkodás, számolás, becslés) és a szövegértés fejlesztésére is kiválóan alkalmas (*Lencse*, 2016 jelen kötet). A vizuális művészeti irányok közül a rajz és a fotózás rendszeres foglalkozásokként jelennek meg. Mindkét foglalkozás célja a gyerekek önismeretének, önkifejező képességének, szociális kompetenciájuk fejlesztése, sikerélmény biztosítása.

A közösségépítés szintén az alapelvek közé tartozik, így kiemelt cél, hogy a tanodások egy közösség részeként tekintsenek magukra. Ennek érdekében különböző *rituálék* színezik a tanodák működését, melyek rendszeresen megszervezett, meghatározott forgatókönyv alapján megvalósuló programok. Ilyen esemény például a közösen elfogyasztott uzsonna; a hétzáró beszélgetés, melyen az aktualitások megbeszélése mellett lehetőséget kapnak a tanodások, hogy kifejtsék véleményüket, megfogalmazzák igényeiket a tanoda működésével, a programokkal kapcsolatban; a gyerekek születésnapjának megünneplése; valamint a félévente megrendezett csapatépítő nap. A gyerekek tanodához és egyesülethez kötődő identitását szintén erősíti a Motiváció Egyesület születésnapjának megünneplése. *A bevonó foglalkozások* rendszere meghatározó elem a tanodai programban. Ennek keretei között a tanodás fiatalokkal, továbbá a közösséghez csatlakozni kívánó gyerekekkel a mentorok kiscsoportos tréningek keretében megbeszélik a tanoda működési kereteit, és tudatosítják, hogy milyen célokat fogalmaznak meg önmaguk számára a következő félévre vonatkozóan (*Kelemen*, 2016 jelen kötet).

A tanoda működését nemcsak a Hallgatói Mentorprogram önkéntesei segítik,

hanem – részben más célkitűzésekkel és kisebb létszámban, időtartammal – az IKSZ-program keretein belül fogadott középiskolások is. Az önkéntesek a tanodai foglalkozásokba becsatlakozva, a tanoda munkatársainak irányítása és támogatása mellett végzik feladataikat. A nagy presztízsű gimnáziumokból érkező fiatalokon kívül a tanoda középiskolásai is a Motivációnál valósítják meg önkéntes feladataikat.⁷ A programok a fiatalok társadalmi érzékenyítése, valamint a hátrányos helyzetű és középosztálybeli csoportok találkozása szempontjából is kiemelten fontos (l. *Baráth*, 2016 jelen kötet). A tanoda középiskolásai lehetőséget kapnak arra is, hogy megváltozott szerepben, kvázi kollégaként vegyenek részt a tanoda életében.

A tanodai keretek között működő Hallgatói Mentorprogram számos elemet megtartott a korábbi működési rendből, ugyanakkor változásokat hozott számos területen, amelyeket az 1. táblázat foglal össze. A mentorok kiválasztása jelenleg is egy kétlépcsős folyamat során történik. A jelentkezők először a program követelményeinek megfelelően kialakított önéletrajzot nyújtanak be, amiben a mentori munka szempontjából hasznos elméleti és gyakorlati tudásukról, valamint előzetes tapasztalataikról számolnak be, majd a tanoda vezetői egy személyes felvételi elbeszélgetésen mérik fel a jelentkezők rátermettségét, előzetes tapasztalatait, a roma és a hátrányos helyzetű csoportok iránti attitűdjét. Azonban a tanodában kevesebb mentorhallgatóra van szükség, mint az iskolai keretek között működő programban. Egyrészt hangsúlyosabbá vált a tanodapedagógusok, senior mentorok (korábban maguk is mentorhallgatók) és a kezdő mentorok közötti fejlesztési folyamat, a tapasztalt kollégáknak tudatosabban kell fókuszálniuk a tudásátadásra – ez a szemlélet létszámbeli korlátokat szab. Másrészt a tanodai keretek között támogatott tanulók száma szintén korlátozott, szemben az iskolai környezettel, ahol extenzív szemlélettel működött a program. Így jelenleg a mentorok kiválasztása a korábbinál jobban hasonlít egy felvételi folyamatra, illetve több az elutasított jelentkező.⁸

7 A szegedi Szabad Waldorf Általános Iskola és Gimnázium 11. évfolyamos diákjai számára külön programot biztosít a szegedi Motiváció Tanoda, mivel közülük többen itt töltik el két hétig tartó, összefüggő szociális gyakorlatukat.

8 A tapasztalatok szerint a bekerülési küszöb emelése egyébként is növeli a csoporthoz tartozás jelentőségét, így emelheti a program színvonalát (l. *Aronson*, 1995).

1. táblázat. Az iskolai és a tanodai mentorálás főbb különbségei

Szempon	Iskolai keretek között működő program	Tanodai keretek között működő program
Mentorok létszáma	kevésbé korlátozott	korlátozott
Mentorok bevonása, tudásátadás jellege	extenzív	intenzív
Tapasztalatok fókusz	iskola követelményrendszere	módszertan, szemlélet
Módszertani képzések	kísérletezés	egységes módszertani csomag
Valóságok	erős, intenzív	mérsékelt
Referenciacsoport	Hallgatói Mentorprogram	Motiváció Egyesület, az adott tanoda
Mentorhallgatók díjazása	ösztöndíjas és önkéntes	önkéntes
Tevékenységek súlypontja	az adott iskola elvárása	alapkészségek fejlesztése, motiválás
Integrált programok megvalósítása	könnyen megszervezhető, osztálytársak bevonása	nehezebben megszervezhető
Infrastruktúra használta	esetenként kiszolgáltatott helyzet, kiszámíthatatlanság	kiszámítható helyzet, autonómia
Mentor-mentorált viszonya	következetlen, esetenként a mentor alárendelt szerepben	egyértelmű szabályok, mellérendelt, partneri viszony
Mentor-család viszonya	esetleges	differenciált, szervezett
Potyautas mentorok	esetenként előfordult	nem jellemző
Mentor időbeosztása	nagyfokú önállóság	szigorú szabályok
Autonómia és felelősség	nagymértékű	korlátozott

A mentorhallgatók képzése továbbra is kiemelt eleme a Hallgatói Mentorprogramnak. Míg korábban cél volt minél többféle módszertani képzés megszervezése a hallgatók számára, jelenleg – a tanoda alapelveinek megtartása érdekében – elsősorban a Motiváció Egyesület akkreditált képzéseiben kell részt venniük a hallgatóknak. A *Társadalmi integráció és méltányos oktatás – az együttnevelés támogatásának lehetőségei* tréninget a szemlélet átadása miatt, a *Tanodai mentor* képzést

a Tanodaszterdend és a tanodai elvárások átadása érdekében, az *Olvasáskultúra-és szövegértés-fejlesztés*, továbbá a *Társasjáték-pedagógia* képzéseket a módszertan alkalmazása miatt tanulhatják a hallgatók. Mivel az első három képzésen kötelezően részt kell venni az önkénteseknek, további képzéseket nem is nagyon igényelnek a hallgatók, hiszen 90–120 órányi felnőttképzést teljesítenek egy tanév alatt. Ebből a szempontból a módszertani kísérletezést, útkeresést az egységes módszertan bevezetése váltotta fel, bár továbbra is nyitott a program az innovációkra.

Bár a mentorhallgatók a korábbinál támogatóbb, szabályozottabb környezetben, nagyobb hatékonysággal fejleszthetik szakmai ismereteiket, a tanodai keretek között megvalósuló program nagy hátránya a gyakorlatszerzésük szempontjából, hogy nem közoktatási helyzetekben szereznek tapasztalatot – annak minden pozitív és negatív vonzatával. Összességében a módszertani és szemléletbeli fejlődés ára a formális oktatási rendszerben szerzett munkatapasztalat hiánya, illetve a leginkább iskolai környezetben átélethető *valóságok* alacsonyabb intenzitása.⁹

Az iskolai megvalósítás időszakában heti rendszerességgel *Mentortalálkozó* kurzuson vettek részt a hallgatók, ahol – céljának megfelelően – leginkább szervezési kérdésekről volt szó, illetve esetmegbeszéléseket folytattak. Programszintű találkozók voltak ezek az alkalmak, szükség esetén lehetőséget biztosítva az egy iskolában dolgozó csoportok megbeszéléseinek is. A váltást követően a mentorhallgatók az adott tanoda munkacsoportjának hetenkénti megbeszélésein vesznek részt. A Hallgatói Mentorprogram összes önkéntesével havonkénti rendszerességű programokon, a Motiváció Egyesület összes tagjával, önkéntesével pedig a havonkénti hóindító programon találkozhatnak. Utóbbi eseményen ismerhetik meg az egyesület következő havi programját, stratégiai célkitűzéseit, itt kapcsolódhatnak további projektekhez. A cél már nem a mentorprogramhoz vagy a tanodához, hanem a Motiváció Egyesülethez való kötődés kialakítása annak érdekében, hogy a szervezet működtetésébe is aktivitást vállaljanak a későbbiekben – hiszen önkéntes mentorhallgatóként mindannyian csak egy-két tanévig dolgoznak a programban.

Az iskolákban működő Hallgatói Mentorprogram időszakában nagyobb autonómiája volt a mentorhallgatóknak: rugalmas, elsősorban a mentorálttal egyeztetett időbeosztása volt, több egyéni döntést kellett meghoznia, nagyobb felelősségi körrel dolgozott. A tanodában egyértelműen a csapatmunka érvényesül a csoportvezetők és a tanodavezetők irányítása és felelősségvállalása mellett. Egységes módszertannal dolgoznak a tanoda egyértelműen lefektetett szabályainak követésével. A tanoda kialakult időbeosztásához következetesen alkalmazkodniuk kell, enélkül részt sem vehetnek a programban. Iskolai keretek között a mentorhallgatók körében

9 A jelenség lényege, hogy az elméletorientált, nem életszerű, átlagos gyakorlótanítási helyzeteket biztosító pedagógusképzés elvégzését követően felkészületlenül éri a pályakezdőket az iskolai feladatok és helyzetek jelentős része (Imre, 2004; Krull, 2004; Nagy 2004).

előfordulhatott és hosszabb ideig észrevétlenül maradhatott kisebb/rosszabb teljesítményt nyújtó *potyautas* (Fejes, Kelemen és Szűcs, 2014), a tanodában kiegyensúlyozottabb a terhelésük és teljes a közösségi kontroll.

Az elmúlt években a szülőkkel és a gyermekekkel kialakított kapcsolat is változott. Míg korábban a családlátogatás opcionális és gyakorlatilag egyetlen formája volt a szülőkkel történő kapcsolattartásnak, jelenleg ez kötelező, valamint több egyéb lehetőség is gyakorlattá vált. A családi napokon, ünnepeken, kirándulásokon a kisebb és nagyobb testvérek, illetve a szülők is részt vesznek. Nemcsak a fiatalok, hanem a szülők számára is szerveznek a tanodában pályaorientációs foglalkozásokat.

A tanodás gyerekekkel kialakított mentori viszony is egységesebbé vált, megtartva az egyes tanulók és hallgatók személyiségéhez, kapcsolatához illeszkedő szerepeket (Fejes, Kelemen és Szűcs, 2014). Ugyanakkor alapelv lett a kölcsönös tiszteleten alapuló, partneri viszony, ami felváltotta a korábbi, kevésbé szabályozott, esetenként akár aszimmetrikus gyerek-mentor kapcsolatot – melyben a mentorhallgató játszotta az alárendelt szerepet. A félévenkénti rendszerességgel megszervezett, a mentoráltak egyéni célkitűzéseit és a közösség szabályait tudatosító *bevonó foglalkozások* (1. Kelemen, 2016, jelen kötet), továbbá a tanoda képviselőjén és a szülön kívül a tanodás fiatal által is aláírt *háromoldalú szerződések* is e cél elérését szolgálják. A tudatos fejlesztések, és egyáltalán, a tanoda működési rendje szinte teljesen megszűntette a korábban rendszeresen tapasztalt, a Hallgatói Mentorprogramban *cserbenhagyásos lélekbegázolásnak* elnevezett jelenséget (Fejes, Kelemen és Szűcs, 2014), amikor a mentorált bojkottálta a foglalkozásokat.

Az iskolákban nehezen volt tervezhető az infrastruktúra használata. A termek, az eszközök nem mindig álltak a hallgatók rendelkezésére, néhány intézményben teljesen ad hoc módon jutottak ezekhez. A kiszolgáltatottság nemcsak a szakmai munkára, hanem a mentorhallgatók motivációjára is hatott. Pozitív változás, hogy a tanodában a tanodai program működése élvez prioritást, az előre megszabott időszavokban működő foglalkozásokon mind a termek, mind az eszközök tervezhető módon állnak a mentorok rendelkezésére.

Az iskolákban elsősorban az iskolai célrendszernek kellett megfelelniük a mentoroknak. A Motiváció Tanodákban – ahol a munkatársak elfogadták és a TanodaPlatform keretei között részben alakították is a Tanodasztenderdet – nem az iskolai célrendszer áll a középpontban, a sikerkritériumok nem kizárólag az iskolai előmenetelhez kötődnek. Ennek megfelelően a mentorok tevékenységei között a korrepetálás, a házi feladat elkészítése kevésbé hangsúlyos, mint az iskolai keretek között megszervezett program időszakában volt, az alapkészségek fejlesztése vált dominánssá. A váltással számos olyan tevékenység kikerült a mentorhallgatók feladatköréből, amelyeket az oktatási intézményben lehetett megvalósítani, vagy

akár csak az iskolai pedagógusok számára volt igazán fontos, és terhet jelentett a mentorok számára (pl. ebédeltetés, ügyelet biztosítása, felkészítés iskolai rendezvényekre, vetélkedőkre, napközi foglalkozások felügyelete). Ám a kortársak körében megvalósított integrált közösségi programok megszervezése iskolai keretek között volt könnyebb, hiszen például középszálybeli osztálytársakat egyszerűen be tudtak vonni a mentorok a szabadidős programokba.

Záró gondolatok

A Hallgatói Mentorprogram bemutatott modellje követhető mintát, adaptálható elemeket kínál tanodai keretek között megvalósított önkéntes programok számára. Az iskolákban megvalósított Hallgatói Mentorprogramhoz (útmutató jellegű összefoglalása: *Fejes, Kelemen és Szűcs, 2014*) képest bevezetett változások részben a program és a szervezők fejlődéséből, részben a keretek változásából adódott. A változások egy része egyértelműen előrelépésnek tekinthető, de több olyan szempont is azonosítható, amely alapján nemcsak fejlődés, hanem veszteségek is történtek. Éppen ezért a Hallgatói Mentorprogram egyik továbblépési iránya az lehet, ha a tanodai és az iskolai keretek között megvalósított mentorálást sikerül párhuzamosan megszervezni. Ez mind a mentorált tanulók, mind a szakmai fejlődés iránt elkötelezett önkéntesek számára hatékonyabbá teheti a programot.

Irodalom

- Aronson, E. (2008): *A társas lény*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Balázs Ákos (2011): A szegedi Hallgatói Mentorprogram. *Tani-tani Online*, 2011. 05. 20. http://www.tani-tani.info/a_szegedi_hallgatoi_mentorprogram
- Balázs Ákos (2016): Szövegértés-fejlesztés képregénnyel. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 87–94.
- Baráth Szabolcs (2016): Integráció és tanoda. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 180–183.
- Bereczky Krisztina és Fejes József Balázs (2013): Pedagógusok nézeteinek és tapasztalatainak vizsgálata egy deszegregációs intézkedéssel összefüggésben. In: Fejes József Balázs és Szűcs Norbert (szerk.): *A szegedi és hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató Hallgatói Mentorprogram. Öt év tapasztalatai*. Belvedere Meridionale, Szeged. 131–155.
- Kiss Veronika (2016): Szövegelní másképp. In: Takács Viktória (szerk.): *Alternatív leckék. Innovatív pedagógiai eszközök a hátrányos helyzetű gyerekek fejlődéséért*. Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, Budapest. 108–129.
- Kiss Veronika, Csemesz Péter és Fejes József Balázs (2015): Motiváció Ösztöndíjprogram. Egy szövegértést fejlesztő mentorprogram koncepciója és tapasztalatai. *Anyanyelv-pedagógia*, 8. 1. sz. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=556>
- Fejes József Balázs és Szűcs Norbert (2013): Pedagógusképzés és hátránykompenzálás. In: Fejes József Balázs és Szűcs Norbert (szerk.): *A szegedi és hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató*

- Hallgatói Mentorprogram. Öt év tapasztalatai.* Belvedere Meridionale, Szeged. 171–188.
- Fejes József Balázs és Szűcs Norbert (2016): A tanodaszféra és a TanodaPlatform kapcsolódási pontjai. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek.* Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 13–21.
- Fejes József Balázs, Kelemen Valéria és Szűcs Norbert (2014): *A Motiváció Hallgatói Mentorprogram modellje. Útmutató felsőoktatási hallgatók részvételével szervezett hátránykompenzáló programok megvalósításához.* SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézet, Szeged.
- Imre Nóra (2004): Pályakezdő pedagógusok a nemzetközi szakirodalomban. *Pedagógusképzés*, **31.** 3. sz. 79–96.
- Kelemen Valéria (2016): Bevonó foglalkozás a tanodában. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek.* Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 65–72.
- Krull, E. (2004). Kezdő tanárok és tanárjelöltek gyakorlatának támogatása: a mentorok szerepe, kiválasztása és képzése. *Pedagógusképzés*, **31.** 3. sz. 63–77.
- Lencse Máté (2016): Társasjátékok és kulcskompetenciák. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek.* Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 101–106.
- Márton Gábor (2016): Pályaorientációs lehetőségek a tanodában. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek.* Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 107–109.
- Nagy Mária (2004): Pályakezdés mint a pedagógusképzés középső szakasza. *Educatio*, **13.** 3. sz. 375–390.
- Szabó Diána (2008): Integrált diákok mentorálása. *Fejlesztő Pedagógia*, **19.** 6. sz. 77–82.
- Szűcs Norbert (2013): A hódmezővásárhelyi deszegregációs intézkedés: az oktatási rendszer esélyegyenlőség-fókuszú komplex átszervezése. In: Fejes József Balázs és Szűcs Norbert (szerk.): *A szegedi és hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató Hallgatói Mentorprogram. Öt év tapasztalatai.* Belvedere Meridionale, Szeged. 58–70.
- Szűcs Norbert és Kelemen Valéria (2013): A szegedi deszegregációs intézkedés: egy gettóiskola megszüntetése. In: Fejes József Balázs és Szűcs Norbert (szerk.): *A szegedi és hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató Hallgatói Mentorprogram. Öt év tapasztalatai.* Belvedere Meridionale, Szeged. 36–57.
- Tanodasztenderd (2015): Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest.
http://tanodaplatform.hu/wp-content/uploads/2014/04/Tanoda_Sztenderd.pdf